

Ontologija

METAFIZIKA IR VISUOTINYBĖ

Arvydas Šliogeris

Vilniaus universiteto Filosofijos katedra
Didlaukio g. 47, LT-08303 Vilnius
Tel. (370-5) 267 52 16

Straipsnyje nagrinėjamas klausimas, keltas visoje tradicinėje Vakarų metafizikoje, bet iki šiol likęs problemiškas: tai klausimas apie visuotybės kilmę. Tradicinėje metafizikoje buvo pasiūlyti du šio klausimo sprendimo būdai, kuriuos šio straipsnio autorius vadina indukcionistiniu ir dedukcionistiniu. Vienu atveju visuotinybė kildinama iš juslinės patirties duomenų apibendrinimo ir tapatinama su bendrybe; kitu – visuotinybė laikoma apriorine duotimi, „įgimta“ žmogaus intelektui. Abu variantai veda į aklavietę. Nubrėždamas radikalią visuotybės ir bendrybės perskyrą, autorius kelia hipotezę, pagal kurią tikrasis visuotybės šaltinis yra savotiškas absoliutus a priori – tik žmogui būdinga Niekio kaip savitos metafizinės duoties patirtis, straipsnyje vadinama Niekio ekstuicija. Visuotinybė – tai Niekio patirtis, sutelkta į neturinčius juslinio referento žodžius – kategorijas, Niekio vardus.

Prasminiai žodžiai: visuotinybė, bendrybė, indukcionizmas, redukcionizmas, Niekis.

Įprasta filosofija, arba metafizika, – pirmiausia jos atsiradimo požiūriu – supriešinti su vadinamuoju mitu tariant, kad metafizika visiškai įveikia pirmykštį arba laukinį mitą, centrinę mito duotį, žodį, turintį juslinį referentą, pakeisdama kitokia centrine duotimi – abstrakcija, arba žodžiu, nebeturinčiu juslinio referento. Tariama, kad filosofijos atsiradimą lemia tai, jog mitas pereina į logą ir pats filosofijos gimimo vyksmas įvardijamas kaip mito virsmas logu, remiantis atvira arba aiškiai nepasakyta prielaida, kad tarp laukinio mito ir filosofijos žioji neperžengiama praraža, ir netgi daugiau – kad mitas tėra pasaka ir iliuzijų rinkinys, o filosofijos branduolį suda-

ro moksliniai principai, „objektyviai“, be jokių iliuzijų nukreipti į pasaulį, nuo kurio nuvilkti oneiriniai laukinio mito drabužiai, todėl filosofija, ne taip kaip mitas, apmąsto pačius daiktus iš jų pačių pašalindama vadinamąsias antgamtines jėgas ar būtybes ir įsteigdamą su daiktais šaltakraujišką objektinį santykį, kurio orientyras ar siekiamybė – mokslinio mąstymo imperatyvams palenkta teorinė žiūra arba teorija.

Ir vis dėlto tokia paprasta, pernelyg paprasta, schema – nuo Mito prie Logo – turi keletą silpnų vietų. Pirmiausia užmirštama ir nepaisoma ta aplinkybė, kad perėjimas nuo Mito prie Logo galiausiai tėra perėjimas nuo vienokio

tipo kalbos prie kitokio tipo kalbos, taigi filosofija ar metafizika, kaip ir mitas, vis dėlto išsiskleidžia kalbos pavidalais, vadinasi, negali visiškai įveikti bet kokioje kalboje glūdinčio metaforiškumo, juslinio kalbos substrato, vadinasi, tam tikro mitiškumo, jei mitiškumu laikysime tą faktą, kad jokia kalba (netgi technomokslinė) nepajėgia kažkokiu būdu visiškai susinaikinti pačių daiktų akivaizdoje ir tokiu pat stebuklingu būdu visiškai sutapti su pačiais daiktais. Tarp kalbos ir daiktų visada išlieka plyšis, neatitiktis, kurios negali įveikti net avangardiniai technomokslai. O tai reiškia, kad metafizikoje išlieka mito elementai. Kita vertus, nedera užmiršti, kad filosofijos, arba metafizikos, kalba nėra sudaryta *vien* iš abstrakcijų, *vien* iš kategorijų, neturinčių juslinio referento. Didžiausią metafizinės kalbos masyvą sudaro žodžiai, turintys juslinį referentą, todėl ir šiuo požiūriu tarp laukinio mito ir metafizikos esama sąlyčio taškų, ir labai daug, jau nekalbant apie tai, kad daugelis Vakarų metafizikų į savo loginį ar dialektinį audinį visai sąmoningai įterpia mitą chrestomatine šio žodžio prasme. Pakanka prisiminti Platoną, Leibnizą, Kierkegaard'ą, Nietzsche'ą arba Heideggerį. Ir pagaliau trečias, galimas daiktas, pats svarbiausias dalykas yra tas, jog griežtai supriešinus Mitą ir Logą, nepaisoma akivaizdaus ir lemtingo fakto: metafizika – bent jau Vakaruose – nėra tik grynoji teorija, pasakojimas, išsiskleidžiantis filosofiniais tektais; ne, metafizika iškyla iš unikalios pasaulio patirties arba iš unikalios žmogaus santykio su pasauliu, o ši patirtis lemia ne tik filosofiją siaurąja šio žodžio prasme, bet ir kitus žmogaus būvio arba kultūros tipus: politiką, ekonomiką, meną, religiją ir net mokslą. Logas, arba – jei taip galima sakyti – loginė pasaulio patirtis, tampa totaliniu kultūros pagrindu, todėl galima tarti, kad loginė kalba

steigia loginę politiką, loginį meną, loginę religiją ir loginį mokslą, neprarasdama mitinio matmens, bet jį tik modifikuodama. Klasikinis tokios modifikacijos pavyzdys – krikščionybė, Logo religija, neatskiriama nuo teologijos, kurią visai tiesiogiai galima vadinti loginiu mitu, žinoma, ne be laukinio mito priemaišų. Kadangi kiekvieną žmogaus veiklą įtarpina kalba, visai pamatuotai galime teigti, kad loginio mito elementai pereina ir į meną, ir į mokslą, ir į politiką. Štai kodėl manau, kad nubrėžus griežtą, pernelyg griežtą, ribą tarp Mito ir Logo reali situacija visiškai iškreipiamą, kadangi Logo terpėje neišvengiamai išlieka laukinio mito elementai, o be to, – ir tai svarbiausia – patį Logą, nesvarbu kur jis reikštųsi, irgi galima traktuoti kaip Mitą ir vadinti loginiu mitu. Apsiribodamas tik filosofija arba metafizika, tarsiu, kad metafizika yra ne mito priešybė, o mito variantas ir visai pamatuotai gali būti vadinama loginiu mitu. Sakykime, tai yra darbinė hipotezė, kuri, galimas daiktas, padės mums atsakyti į svarbiausią šiame straipsnyje keliamą klausimą: iš kur, kodėl ir kaip loginiame mite – ne taip kaip laukiniame – atsiranda tai, ką įprasta vadinti *visuotinybe*.

Kad ir kaip reikštųsi loginis mitas – metafizika, menu, mokslu, religija ar net politika, jo kalbinis ir egzistencinis centras, į kurį gravituoja visos periferinės šio mito duotys, beje, savo nelogine mase galinčios gerokai pranokti loginį centrą ir net jį užgožti (taip, pavyzdžiui, Evangelijų ar Senojo Testamento legendos ir pasakos krikščionybėje užgožia jos metafiziką – teologiją), yra *visuotinybė*, kuriai lemta tapti ne tik loginio mito paradigminiu orientyru ir centru, bet ir didžiausia mįsle, neįminta net dabar, kai loginis mitas jau perėjęs į technologinį, tačiau, žinoma, išlieka ir toliau, bent jau rudimentiniais pavi-

dalais. Visuotinybės mįslė ar net paslaptis: iš kur atsiranda visuotinybė, lemianti ne tik metafiziką, bet ir jos įpėdinį – technomokslą, vadinasi, lemianti netgi dabarties civilizacijos galimybės sąlyga – moderniąją techniką? Kur visuotinybės lizdas? Ar ji turi motiną ir tėvą? Ar ji galutinė ir netarpiška, ar medijuota duotis? Dėl to, kad loginiame mite visuotinybė *duota*, nėra jokių abejonių; lygiai taip pat akivaizdu, kad loginiame mite visuotinybė traktuojama kaip išskirtinė duotis, esinių hierarchijoje užimanti aukščiausią vietą, kaip esinijos piramidės viršūnė, kaip karūna, vainikuojanti visa, kas tik kaip nors yra ar bent jau yra duota žmogui. Visuotinybės avatarų daugybė, bet pačius svarbiausius, išreikštus tiesiogiai, naiviai ir akivaizdžiai, įvardyti nesunku, nes tradicijoje jie kristalizuoti paradigminių visuotinybės *vardų* pavidalu, o tai reiškia – individualizuoti ir apibrėžti. Štai svarbiausi visuotinybės vardai Vakarų loginiame mite, kuris, beje, – ne taip kaip, pavyzdžiui, Rytų išmintis – radikaliausiai įjėgęs į pačią loginio mito esmę ir davęs pačius gryniausius jo pavidalus: Vanduo, Oras, Apeironas, Logas, Būtis, Viskas, Vienis, Atomas, Gėris, Grožis, Tiesa, Idėja, Dievas, Materija, Transcendencija, Substancija, Kiekybė, Kokybė, Principas, Kategorija, Dvasia, Individas, Absoliutas, Dėsnis, Tįsumas, Daiktas savaime, Laisvė, Visata, Banga, Dalelė ir t. t. Visuotinybė persmelkia loginę religiją, loginį meną, loginį grožį ir net pereina į technomokslą, tačiau neabejotinai gryniausią pavidalą gauna metafizikoje, kurios simboliiniu pradininku galime laikyti Parmenidą, o vėlyviausiuoju atstovu – Heideggerį su jo plotiniškai traktuojama „Būtimi“. Be to, ypač svarbu tai, kad būtent metafizika suproblemina visuotinybę taip, kad tam tikru požiūriu visuotinybės kilmė ir prigimtis tampa pačiu svarbiausiu metafizikos klausimu, žinoma, įvairiuose

metafizikos etapuose tematizuotu toli gražu nevienodai intensyviai ir nevienodai aiškiai. Kad visuotinybę galima laikyti metafizikos centru ir jos pagrindiniu klausimu, liudija pats žodis „meta-fizika“, žymintis orientaciją į „fiuzis“, juslumo ontotopinę teritoriją, peržengus atsiveriantį ir kažkaip duotą antjuslumą, dažnai su visuotinybe tapatinamą taip naiviai, kad perskyra tarp atskirybės ir visuotinybės tiesiog tapatinama su perskyra tarp juslumo ir antjuslumo, pavienių juslinių daiktų, atsiveriančių „empirinei“ patirčiai, ir idealių daiktų ar esinių, pagaunamų tikėjimu, grynuoju mąstymu ar intelektine žiūra. Kaip *svarbiausia* problema visuotinybės kilmės ir prigimties klausimas pirmą kartą iškyla naujųjų laikų racionalinėje filosofijoje, tačiau kaip povandeninė mįslė atsiranda kartu su pačia metafizika, taigi kartu su pačiu loginiu mitu, ir kaip didžiausia paslaptis hipostazuojamas, įtvirtinamas ir mistifikuojamas loginiam mitui patekus į „krizę“, sukeltą technologinio mito skverbimosi į visas žmogaus pasaulio poras ir ypač agresyvaus technomokslo antpuolio (pavyzdžiui, pozityvistinio) būtent prieš loginį mitą.

Vakarų metafizika (o kitokios nesama) prasideda tada, kai į kalbos paviršių prasiveržia visuotinybės klausimas, tiksliau pasakius, naivi visuotinybės duotis, ir tampanti, ir netampanti klausimu, kas, beje, irgi įsidėmėtina: visuotinybės gimimas ir egzistavimas iš pat pradžių paženklintas dviprasmybės stigma – kartais ji traktuojama kaip akivaizdi, pirmapradė ir absoliuti duotis, o kartais suprobleminama eksplicitiškai, prieinant netgi prie radikalaus, skeptiško ar nominalistinio jos neigimo. Šiaip ar taip, pirmiesiems Vakarų metafizikams, loginio mito tėvams – įkūrėjams, visuotinybės duotis akivaizdi ir ji net nesuprobleminama arba suprobleminama be jokio radikalumo, beveik iškart duodant atsakymą. Labai svarbu, kad

būtent metafizikoje visuotinybė pasirodo savo autentiškiausiu vardu – kaip *Visko* intuicija. Nenustebsime, kad gryniausią ir tiksliausią išstartą vardą visuotinybei duoda Herakleitas, sakantis: „Ne manęs, bet Logo išklausiems išmintinga sutarti visa vieną esant“ (Herakleitas 1995, 12 fs.). Mums tai banalybė, kadangi ištarmė „Visa yra Viena“ pagrindžia loginį mitą netgi ten, kur jis negauna kraštutinės raiškos ir labai aiškių kontūrų, pavyzdžiui, vadinamojoje Rytų išmintyje. Taigi Herakleitui visuotinybės duotis yra akivaizdus dalykas, nereikalaujantis nei įrodinėjimo, nei klausimo dėl jos kilmės ar prigimties. Visuotinybę pirmą kartą hipostazuoja Parmenidas, tačiau be jokio radikalumo, kadangi jam, kaip ir Herakleitui, savaime suprantama, kad *Būtis* yra ir pagaunama grynu, į antjulumą orientuotu, logiškai nepriekaištingu mąstymu. Parmenidas visuotinybę suprobleminta tik vienu požiūriu: neabejodamas dėl jos duoties, apriboja visuotinybės pagavos teritoriją, ją griežtai atskirdamas nuo julumo ir „dvigalvių“ haliucinacijų. Naivioji filosofijos istoriosofija radikalų visuotinybės suprobleminimą priskiria Sokratui, tačiau visai nepamatuotai, nes Sokratas apskritai nekelia jokių „teorinių“ problemų, ir jei visuotinybės suprobleminimu nelaikysime jos pozityvios duoties radikalaus neigimo, Sokratas praranda šio suprobleminimo prioritetą ir autorystę, nes Sokratos santykis su bet kokia bent minimaliai pozityvia visuotinybės duotimi – teisingumu, gėriu, grožiu, tiesa ar net būtimi – radikaliai negatyvus, gal net nihilistinis. O štai Platonas kartą ir visiems laikams – žinoma, loginio mito laikams – įtvirtina absoliučią visuotinybės duotį kaip esinijos piramidės viršūnę. Žinoma, tai – Gėrio idėja. Bet tiksliausiai visuotinybę paliudija tokia Platono ištarmė: „Tas, kuris sugeba apžvelgti *viską*

(išskirta mano – A. Š.) kartu, bus dialektikas, o kuris nesugeba, ne“ (Platonas 1981: 537 c). Jam pritaria Aristotelis, tardamas: „Pirma, mes manome, kad išminčius, kiek įmanoma, žino *viską*, nors ir nežino kiekvieno dalyko atskirai“ (Аристотель Met. 982 a 8–10). Aš net nesistengiu istoriniais faktais įrodinėti, kad visuotinybės duotis ir problema eina per visą Vakarų metafiziką: tai tiesiog akivaizdybė, kuriai pademonstruoti reikėtų tūkstančio jaučio odų. Priminsiu tik tris „etapinius“ faktus, liudijančius visuotinybės problemos kulminaciją. Pirma, tai realistų ir nominalistų ginčas dėl vadinamųjų universalijų ontologinio statuso. Antra, tai sensualistų ir racionalistų iškeltas, bet iki pat mūsų dienų taip ir neišspręstas klausimas: kaip pereinama nuo pavienių (juslinių) faktų prie visuotinių (antjuslinių) principų ir koks tų dviejų metafizinių teritorijų santykis? Ir pagaliau trečia: metafizikos pabaigą paskelbusio Heideggerio „būties mąstymas“, gravituojantis į tai, ką jis pats vadina Būtimi, struktūriškai sutampančia su radikaliausia visuotinybe, bet Heideggerio mistifikuota, paversta savotišku stabu, kurio pagava (deja!) balansuoja ant haliucinacijų ribos. Kad mūsų katalogas būtų pilnas, pridurkime, kad netgi didžiojo dekonstruktoriaus ir „metafizikos spardytojo“ Derrida intencijas į centrą telkia vadinamasis *differance*, kuris, kad ir kaip jį interpretuotume, tėra vienas iš daugybės – tik visiškai nusivadėjęs – tradicinėje metafizikoje hipostazuotos visuotinybės avatarų; kad jo struktūrinį branduolį sudaro grynasis skirtumas, o ne grynoji tapatybė, nieko nekeičia, nes bet koks „grynumas“ (o visuotinybė, kad ir kokia ji būtų, visada „gryna“, jei ne sterili) nubraukia skirtumą tarp „tapatybės“ ir „skirtumo“.

Šis trumpas ekskursas reikalingas tik tam, kad parodyčiau, jog visuotinybės duotis ir į ją

orientuotas klausimas pereina per visą Vakarų metafiziką ir sudaro jos šerdį, jau nekalbant apie tai, kad krikščionybė grynąją visuotinybę sudievina, menas ją paverčia jusliniu stabu (pavyzdžiui, ikona), o mokslas – gnostinio antpuolio prieš esinį irankiu (pavyzdžiui, gamtos dėsnis). Šiaip ar taip, visos mįslės ir paslaptys, visos maldos ir regėjimai, visos ekstazės ir katarsiai (net merkantilinės aistros, nukreiptos į pinigus – gryniausią visuotinybės avatarą), visi didingiausi žmogaus skrydžiai ir niekingiausi nuopuoliai Vakaruose siejami su jos didenybe Visuotinybe, nors ne visada tiesiogiai.

Kad suvoktume visuotinybės problemos esmę, pirmiausia turime išryškinti ir išsklaidyti vieną nesusipratimą, vėlgi pereinantį per visą Vakarų metafiziką, beje, labai svarbų, simptomišką ir savaip lėmusį loginio mito naivumą, neleidusį metafizikai – jau nekalbant apie religiją, meną, technomokslą ar ekonomiką – net priartėti prie tikrųjų visuotinybės iščių ir jos gyvenimo konfigūracijų. Metafizika aiškiai, griežtai ir reflektuotai niekada neatskiria *visuotinybės* nuo *bendrybės*, daiktais šias duotis visiškai sutapatindama, daiktais jas lyg ir atskirdama, tačiau taip, kad vis tiek lieka neaišku, ar visuotinybė ir bendrybė yra viena ir tas pat, ar tai vis dėlto iš esmės skirtingi ir net priešingi dalykai, galimas daiktas, ir giminingi, tačiau savo ištakomis ir prigimtimi ateinantys iš bendro mato neturinčių ontotopinių teritorijų. Pavyzdžiui, iki šiol lieka neaišku, ar Platono „eidas“, Parmenido „Būtis“, Aristotelio „materija“ bei „forma“, krikščionių „Dievas“, Descartes'o „ego“ ir „substancijos“, anglų empiristų „idėjos“, Kanto „daiktas savaime“, Nietzsche's „Wille zur Macht“, Hegelio „Dvasia“, Heideggerio „Būtis“, Derrida „difference“, Levi-no „veidas“ ar Deleuze'o „klostė“ priskirtina

visuotinybės ar bendrybės sričiai. Kiek man žinoma, daugelyje Vakarų kalbų visuotinybė ir bendrybė dažnai reiškiamos net vienu žodžiu, pavyzdžiui, vokiečių *Allgemeinheit*, anglų *universality*, arba rusų *всеобщее*. Todėl pirmiausia būtina radikaliai atskirti visuotinybę nuo bendrybės ar net jas supriešinti, remiantis paprastu ir aiškiu kriterijumi: bendrybė turi juslinį referentą, todėl iš principo gali būti traktuojama kaip apibendrinimas, o visuotinybė tokio referento neturi ir negali turėti, todėl nieko neapibendrina ir duota absoliučiai ta prasme, kad ji autoreferentiška arba nurodo į vadinamąjį antjuslumą ar „idealybę“. Visuotinybė duota tik kaip grynas žodis, kaip signifikantas be signifikato, esančio už naivios žodžio ar vardo juslinės duoties. Nė vienas pirmiau paminėtų visuotinybės vardu ar kvazivardu neturi juslinio referento ir nenurodo į dalyką ar daiktą, kalbant kantiškai, galintį tapti (normalios) juslinės pagavos objektu ar reiškiniu: pavyzdžiui, nei *Būtis*, nei *Dievas*, nei *Dvasia*, nei *difference* niekada ir niekur neduoti kaip jusliškai pagaunami daiktai (ar net daiktų santykiai) ir negali tapti jokios galimos nekalbinės patirties objektais. Skirtumą tarp visuotinybės ir bendrybės nujaučia Aristotelis, sukūręs vadinamąją „kategorijų“ sistemą, Kantas, sudaręs intelekto kategorijų lentelę, ir net Hegelis arba Heideggeris, taip aistringai nuo savo „Būties“ valęs „esinio“ teršalus, tačiau nė vienas nepaaiškina, kuo gi „kategorija“ skiriasi nuo vadinamųjų „bendrųjų sąvokų“ (tarsi esama nebendrųjų sąvokų), taigi nuo vadinamosios bendrybės kaip pavienių juslinių faktų apibendrinimo padarinio ir kristalo. Kad neįsivelčiau į scholastinį ginčą dėl žodžių, pasakysiu taip: aš nubrėžiu perskyrą tarp „bendrųjų“ sąvokų, arba žodžių, išreikiančių bendrybę, ir žodžių, nurodančių į gryną visuotinybę, o ar šie žodžiai priskirtini „savo-

kų“ sričiai, tegul sprendžia kas kaip kam patinka, ir dėl to aš nesiginčysiu. Dar sykių pasakysiu taip: žodžiai, išreiškiantys bendrybę, turi juslinį referentą, o žodžiai, išreiškiantys visuotinybę, tokio referento neturi. Tai reiškia, kad, pavyzdžiui, laukinio mito, arba metafizikos neapnuodytos kasdienės kalbos, terpėje nėra nei visuotinybės intuicijos, nei žodžių, įvardijančių gryną visuotinybę (nors šioje terpėje esama žodžių, išreiškiančių falsifikuotą, jusliniu stabu paverstą visuotinybę, pavyzdžiui, žodžiai „Dzeusas“, „Dievas“, „Angelas“, „tauta“, „pasaulis“ ir pan.), ir būtent tokių žodžių stoka geriausiai įrodo, kad su visuotinybe laukinio mito arba normalios kasdienybės (netgi dabartinės) žmogus tiesiogiai nesusiduria. Net laukinio dievybės, dvasios, demonai, totemai, mana, wakau, oranda arba normalios kasdienybės „laukinio“ „valstybės“, „partijos“, „pinigai“, „žvaigždės“, „tautos“ ar „visuomenės“ tiesiogiai ar netiesiogiai prilipdomi prie juslinių daiktų, jusliškai patiriamų (pavyzdžiui, TV ekrane) įvykių ir juslumo masių. Ir pirmųjų džiunglių, ir dabarties megalopolio „laukinio“ visuotinybė visada ir visur geomorfinė, akvamorfinė, piromorfinė, zoomorfinė, dendromorfinė, antropomorfinė, technomorfinė (pasakykime: senso-reomorfinė), kitaip tariant, tai dar ne visuotinybė, o būtent bendrybė, jau nekalbant apie žodžius, kurie gali būti traktuojami kaip tiesioginio ir naivaus apibendrinimo kristalai, tokius kaip „medis“, „akmuo“, „mineralas“, „gyvūnas“, „raudonas“, „eina“, „kriokia“, „švelnus“, „kartus“ ir taip *ad infinitum*. Tai esminga: visuotinybė atsiranda kartu su loginiu mitu, pereina į technologinį mitą ir įvietinama unikaliose žodžiuose, ir niekur kitur, išskyrus tuos žodžius, niekaip neduota, jei aiškiai atsiribosime nuo mistikų, vizionierių, aiškiaregių, sapnuotojų, šarлата-

nų kliesių, nuo naivių gnostikų, vadinančių save net filosofais ar mokslininkais, hipostazuotų kvaziduočių (pavyzdžiui, tokių kaip „visata“, „banga“, „elementarioji dalelė“, „vieningas laukas“) ir tariamos, patologinės arba oneirinės (įskaitant vadinamuosius *daydreams*) kvazipatirties. Tačiau pats loginio mito žmogus ir, kas keisčiausia, labiausiai reflektuotas ir rafinuotas žmogus – metafizikas (pavyzdžiui, Heideggeris ar Derrida) visuotinybės aiškiai neatskiria nuo bendrybės ir – pabrėžiu dar syki – tai reikia traktuoti kaip labai svarbų simptomą, leidžiantį įsismelkti į visuotinybės paslaptį.

Kad prie jos bent priartėtume, pažvelkime, kokį pavidalą visuotinybės mįslė gauna Vakarų metafizikoje, tačiau dabar visuotinybę traktuokime lygiai taip pat, kaip ir pati metafizika, – neišnarpliotos painiavos ir giminystės su bendrybe fone. Apskritai Vakarų metafizika išskiria du būdus įeiti į sąlytį su visuotinybe arba paaiškinti, kaip duota visuotinybė ar kaip ji atsiranda, o sykiu išspręsti klausimą apie visuotinybės santykį su juslinės atskirybės ir juslumo – apskritai ontotopine teritorija, būtent šitaip tikintis paaiškinti ir tai, kaip gimsta visuotinybė. Tuos du būdus aš pavadinsiu *indukcionistiniu ir dedukcionistiniu*, specialiai vartodamas visiems gerai žinomus terminus, bet perspėdamas, kad įmanu pasirinkti kitokius pavadinimus. Be to, pridursiu, kad sąmoningai vengiu žodžio „metodas“, visiškai supainiojančio ne tik patį dalyką – visuotinybės prigimtį, bet ir neleidžiančio net tinkamai prie to dalyko artėti. O šiuos du būdus interpretuosiu maksimaliai paprastai: 1) indukcionistais vadinsiu tuos, kurie visuotinybę tiesiog tapatina su bendrybe ir ją traktuoja kaip vadinamųjų „empirinių“ faktų, taigi juslinių duočių, apibendrinimo padarinių; beje, dar pridursiu, kad nebandau gin-

čytis dėl paties „apibendrinimo“ mechanizmo; 2) dedukcionistais vadinsiu tuos, kurie visuotinybę traktuoja kaip savarankišką duotį ar net sritį, ne tik nepriklausančią nuo juslumo, bet netgi ontotopiškai pirmesnę už juslumą, arba net kaip pačią aukščiausią metafizinę instanciją, Tikrovę *par excellence* („Idėją“, „Dievą“, „Dvasią“, „Visatą“). Vartodamas naujųjų laikų metafizikos terminus, dar pasakysiu taip: indukcionistams visuotinybė atsiranda kaip *a posteriori*, dedukcionistams ji duota kaip *a priori*. Žinoma, esama tarpinių variantų – bandymų indukcionizmą jungti su dedukcionizmu, aposteriorizmą – su apriorizmu (pavyzdžiui, Kantas), bet į šiuos bandymus aš nesigilinsiu. Indukcionizmo pradininku paprastai – nors visai nepamatuotai – laikomas Sokratas, kaip tariama, kėlęs „bendrujų sąvokų“ problemą ir šias sąvokas interpretavęs kaip juslinėje patirtyje atsiveriančių pavienių duotųjų, atskiribių apibendrinimą. Indukcionistų genčiai, matyt, priskirtini ir antikos skeptikai bei viduramžių nominalistai, bet, žinoma, ryškiausią raišką indukcionizmas gauna naujųjų laikų anglų empirizme, pozityvizme ir kvazimokslinėse spekuliacijose (Carnapas, Popperis), išdidžiai siejančiose save su „griežtu ir tikslu“ mokslškumu, pagrįstu būtent jusliniu patyrimu, galiausiai redukuojamu į eksperimentinius duomenis. Klasikinę indukcionizmo formulę duoda Locke’as, kuriam priklauso garsi ištarmė: nėra nieko intelekto, ko prieš tai nebūtų buvę juslėse. Tai reiškia: visuotinybė gimsta kartu su jusline pagava, kaupiančia pasikartojančius jusliškai akivaizdžius įvykius ar vaizdinius ir virstančia jusline patirtimi, atvedančia prie apibendrinimo, tapatinamo su intelekto ar proto galia; taigi visuotinybė yra juslinio pasaulio pažinimo ar supratimo padarinys; ją steigia juslinius duomenis sumuojantis, atsimenan-

tis ir subendrinantis intelektas. Žinoma, perėjimą nuo juslių prie intelekto, nuo faktų prie principų, nuo atskirybės prie bendrybės indukcionistai dar nuo Aristotelio laikų aiškina labai įvairiai, tačiau pamatinė ašis lieka ta pati ir dabar, pozityvizme ir analitinėje filosofijoje, anglosaksų scholastikoje ir vadinaimoje mokslo filosofijoje; o niuansai manęs nedomina. Man svarbu tai, kad viena ryškiausių indukcionizmo figūrų Hume’as indukcionizmą sugiauna iki pamatų. Jo argumentai puikiai žinomi, ir nėra reikalo jų kartoti. Pasakysiu tik tiek, kad niekam nepavyko paneigti šių argumentų ir netgi didžiausi indukcionizmo dogmatikai geriausiai atveju juos nutyli arba griebiasi scholastinių įmantrybių, galiausiai neįstengdami paneigti pamatinės ir labai paprastos Hume’o tezės: visuotinybė negali būti pagrįsta jokių jusliniu patyrimu, vadinasi, ji kyla iš kažkur kitur, vadinasi, jos iščios glūdi ne formalioje apibendrinančio intelekto galioje. Deja, pats Hume’as nieko nepasako apie visuotinybės kilmę ir esmę, išskyrus banalybes, tokias kaip „įprotis“, „asociacija“, apskritai paneigdamas visuotinybės savitumą ir duotį, jau nekalbant apie tai, kad visuotinybę ir jis tapatina su bendrybe, taigi lemtingai klysta. Bet mes galime tik džiaugtis, kad Hume’ui pavyksta visiškai įveikti indukcionistinę aposteriorizmą ir naivumą, ir aš net nebandysiu ieškoti kokių nors kitų argumentų, juolab kad Hume’o argumentai, nors ir kaip atrodytų keista, galioja ir dedukcionizmui. Taigi ne taip kaip indukcionistai, dedukcionistai nuo Platono laikų suvokia ir įtvirtina visuotinybės savitumą, jos ypatingą duotį, nepriklausančią nuo juslinės pagavos ir pasižyminčią metafiziniu savarankiškumu. Dedukcionistų genties protėviais, žinoma, laikytini Parmenidas ir Platonas, įsteigę grynosios, antjuslinės visuotinybės kontinentą, vienas – mono-

centrinį, kitas – policentrinį. Parmenido dedukcionizmas net radikalesnis už Platono, nes jo gryoji Būtis neturi jokio juslinio referento, o Platono eidai vis dar giminiuojasi su jusliniais daiktais ir įvykiais, todėl nėra neįmanoma juos traktuoti kaip hipostazuotas bendrybes, kuriose „dalyvauja“ juslinės atskirybės „šešėliai“. Platoniškąją visuotinybę, kaip savitos metafizinės instancijos, sampratą praešia Aristotelis, viduramžių realistai ir galiausiai naujųjų laikų racionalistai, pradedant Descartes’u, per Kantą estafetę perduodami fenomenologijai ir panašioms į Heideggerį mąstytojams. Dedukcionistų lozungą suformuluoja Leibnizas: nėra nieko intelekto, ko prieš tai nebūtų buvę juslėse, išskyrus patį intelektą. Gryniausias dedukcionizmo pavidalas – vadinamasis apriorizmas, kurio neišvengia net mąstytojai, bandę eiti į kompromisus su indukcionizmu, pavyzdžiui, Kantas. Dedukcionizmo kritika keblesnė negu indukcionizmo, kadangi dedukcionistai visada gali pateikti savąjį *ultima ratio*: visuotinybė *duota* žmogui iš prigimties ar kaip įgimtos idėjos, ar kaip apriorinės stebinio ar intelekto formos, ar kaip eidai, ar kaip „išankstinis būties supratimas“, žodžiu, kaip koks nors *a priori*, kurio kilmę galima aiškinti labai įvairiai arba išvis jos neaiškinti: duota, ir viskas! Tiesą sakant, čia ir glūdi problemos esmė: teisingai nujausdami, kad visuotinybė negali būti kildinama iš juslinės patirties, kad ji gimsta kažkur kitur, o ne pasikartojančius faktus bei įvykius sumuojančiame intelekto ir netgi kad esama pamatinio skirtumo tarp visuotinybės ir bendrybės, dedukcionistai visiškai nieko nepasako apie visuotinybės kilmę, kitaip tariant, negali jos paaiškinti netgi taip vulgariai kaip indukcionistai. Nei Parmenidas negali pasakyti, iš kur jo Būtis, nei Platonas – iš kur jo eidai, nei Aristotelis – iš kur jo kategorijos, nei Kan-

tas – iš kur jo pamatiniai intelekto principai, nei Heideggeris – iš kur jo mįslingoji Būtis, radikaliai nesutampanti su vadinamaisiais esniais. Tai viena. Antras argumentas prieš dedukcionistus kur kas rimtesnis ir, kiek man žinoma, kol kas nekeltas. O klausimas toks: jei visuotinybė *duota* kaip platoniškieji eidai, dekartiškosios įgimtos idėjos ar racionalistų *a priori*, tai koks gi jos duoties būdas? Atrodo, kad atsakymą į šį klausimą pateikia pats žodis *a priori*, iki patyrimo, o patyrimas suvokiamas kaip juslinis patyrimas. Todėl visuotinybė kaip *a priori* turėtų būti duota nejusliškai ir atsiverti ... Kam ir kaip ji turėtų atsiverti? Atsakymų būta ir esama daug: šitas antjuslinis *a priori* pasiekiamas intelektualine intucija, grynuoju mąstymu, grynąja žiūra, įžvalga, išgyvenimu, supratimu, įjauta ar dar kuo nors. Apie mistinius atvirumo grynajai visuotinybei variantus išvis nekalbėsime. Visais atvejais tariama, kad visuotinybė pagaunama ar sučiuopiama kažkaip kitaip nei paprasto patyrimo ar mąstymo objektas, galiausiai duotas jusliškai. Visuotinybė „ideali“, todėl nepatiriama ir nemąstoma kaip paprastos juslinės duotys – pasauliškieji daiktai ir įvykiai. Galiausiai pats visuotinybės aprioriškumas tiesiog tapatinamas su jos „idealumu“. Tačiau kur ir kaip duota „idealybė“, tegul ir pati gryniausia, tegul neturinti bendro mato su jusliniu daiktiškumu ar, bendresne reikšme, su jusliškai pagaunamomis duotimis? Akivaizdu, net pati radikaliausia idealybė, vadinasi, ir pats radikaliausias *a priori*, jei išvis duotas, *duotas* kalboje kaip žodis ar kaip sakiny. Jei kas saks, kad visuotinybė duota grynajai, bekalbei žiūrai, pavyzdžiui, panašiai kaip Kanto grynųjų stebiniai, erdvė ir laikas, mes prisipažinsime, kad esame paprasti mirtingieji ir neturime šitokios stebuklingos žiūros, kuriai duota tai, kas neduota net kvazijusliškai. Kad

ir kaip būtų, bet kokia duotis privalo turėti juslinį substratą ir net taip radikalčiai, kad paprasčiausiai su juo sutampa. *Būti duotam reiškia būti duotam jusliškai*. Nesama jokio gryo *a priori*, jei šis *a priori* visiškai atitraukiamas nuo juslumo. Net radikalčiausias *a priori* privalo turėti savo duoties substratą, o tas substratas sutampa su žodžio ar sakinio jusline duotimi. Grynasis *a priori*, nebeturintis net juslumo pėdsakų, yra spekuliatyvi ar mistinė chimera. *A priori* duotas kaip Žodis, o jei taip, tai jis jau nebėra *a priori*, nes žodis pagaunamas jusliškai, kaip kvazijuslinė jokybė, vadinasi, duotas kaip *a posteriori*. Dedukcionistų pretenzijos įveikti indukcionistų aposteriorizmą bevaisės: jų *a priori* tik tariamas – nes ištariamas! – vadinasi, aposteriorinis. Dedukcionistų visuotinybė duota kaip fonemų arba grafemų rinkinys. Tariamas *a priori*, tariamai įvietinantis grynąją idealybę, apskritai gali būti postuluotas tik todėl, kad iš principo įmanoma nubrėžti perskyrą tarp vulgariojo, įprasto juslumo ir virtualiojo, jokybiško juslumo, būdingo kalbai ir pirmiausia būtent žodžiams, neturintiems „išorinio“ juslinio referento. Tačiau ši perskyra nekeičia pamatinio ontotopinio fakto: net pats radikalčiausias *a priori* pagaunamas ir duotas juslumo, nors ir labai anestezuoto, modusu. Platono „eidai“ būtų apskritai neduoti ir nepagaunami, jei nebūtų duotas žodis „eidas“; Descartes’o „įgimtos idėjos“ duotos tik kaip žodis „idėjos“; Kanto gryniesi erdvės ir laiko stebiniai gali būti stebimi tik kaip žodžiai „erdvė“ ir „laikas“; Heideggerio Būtis apskritai duota ir sučiuopiama tik kaip žodis „būtis“. Tačiau nesama „įgimtų“ žodžių: jie arba išmokstami ir sužinomi, vadinasi, kyla aposterioriškai, iš kitų patirties, arba sukuriami, tačiau kuriami iš juslinės medžiagos ir neįmanomi be juslinio substrato, todėl turi būti patiriami, o tai reiškia, kad irgi pažen-

klinti aposterioriškumu. Taigi dedukcionistų skirtumas nuo indukcionistų ne toks didelis, kaip manoma ir kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio: nei vieni, nei kiti negali pabėgti nuo juslumo, todėl Locke’as teisus prieš Leibnizą, nes pastarasis negali pasakyti, kas gi yra tas „grynasis“ intelektas, duotas iki juslių. Bet kokia visuotinybė turi būti patiriama, ir patiriama jusliškai. Kanto „grynojo proto“ idėjos, Husserlio „esmės“ arba Heideggerio „būtis“ patiriamos kaip kalbinės duotys. Kalbant maksimaliai tiksliai, nesama apriorinių idėjų, stebinių, formų ar principų; bet koks „apriorinis“ darinys turi būti arba ištartas (tegu ir tyliai, sielai kalbantis su savimi), arba užrašytas. Jeigu jis ištartas, jis jau pasigrobes garšą, jeigu užrašytas, jau pasigrobes spalvą ir formą; abiem atvejais toks darinys jau pasigrobes sonorinį arba vizualinį juslumą, be kurio išvis nebūtų duotas ir neegzistuojęs. Galima pridurti, kad netgi nežabočiausios gnostikų, kabalistų, hermetistų ar mistikų „būtybės“, visi tie Keter, Gevurah, Necah, Malchut, Arret-hos, Bythos, Sige, Agerathos, Henozis, Paraklėtas duoti *tik* kaip atitinkami žodžiai ir tik atitinkamuose žodžiuose, o be jų apskritai negali būti duoti. Pasakykime aiškiai: tai naivūs kliesdėsiai, nuo kurių „racionalios“ dedukcionistų apriorinės duotys skiriasi tik tuo, kad vis dėlto bent jau netiesiogiai siejasi su patirtimi, išsiskleidžiančia *sensus communis* teritorijoje ir taip akivaizdžiai neprieštarausja sveikam protui. Šiaip ar taip, galime prieiti tokią išvadą: dedukcionistai negali atsakyti į klausimą apie visuotinybės kilmę, prigimtį ir esmę lygiai taip pat kaip ir indukcionistai; negana to, jie net naivesni už indukcionistus, kadangi slapčia, ir patys to nesuvokdami, remiasi tuo, ką indukcionistai pripažįsta sąmoningai ir aiškiai – neatšaukiamu juslumo prioritetu.

Tad jeigu grynoji visuotinybė nepaaiškinama nei aposterioriškai, nei aprioriškai, iš kur ji kyla, kur ji gimsta ir kokia jos esmė? Kad atsakytume į šį klausimą, iškelsime kitą, paprastesnį ir naivesnį: ar esama tokios patirties, kuri atitiktų ar kurią atitiktų žodžiai, išreiškiantys radikaliausią visuotinybę: Viskas, Vienis, Būtis, Substancija, Dievas, Erdvė, Laikas, Dvasia, Santykis, Materija ir t. t.? Visus šiuos žodžius sieja vienas bendras bruožas: jeigu jie žymi ką nors, kas nėra jie patys, tas „kas nors“ pasižymi unikalia monotonija, bet kokios artikuliacijos stoka, todėl normalioje čia-pasaulio daiktų ir įvykių patirtyje, ar net kalbos patirtyje nesama tokio objekto, kuris atitiktų šiuose žodžiuose implikuojamą monotoniją, totalumą ir net begalybę. Nei čia-pasaulyje, nei kalboje nesama tokių objektų, kuriuos būtų galima įvardyti kaip Viską, Vienį, Būtį, Dvasią, Materiją, Idėją, Santykį, Dievą, Erdvę, Laiką, Totalumą ar Begalybę. Tai absoliučiai paradoksali žodžiai: savo netarpiška jusline duotimi jie visiškai paneigia tai, ką apytikriai būtų galima pavadinti jų signifikatu: žodis „Viskas“ pats nėra viskas, žodis „Vienis“ pats nėra vienis, žodis „Idėja“ pats nėra idėja, žodis „Erdvė“ pats nėra erdvė ir net žodis „Būtis“ pats nėra monolitiška būtis, nes jame esama nebūties intervalų. Nesama normalios čia-pasaulio ar kalbos patirties, kurios akiraityje rastume objektą, bent iš tolo atitinkantį žodį, išreiškiantį visuotinybę, ir kartu esantį anapus paties žodžio arba anapus elementarios šio žodžio duoties. Ar tai reiškia, kad šitie žodžiai apskritai nekristalizuoja *jokios* patirties? Tada jų atsiradimas ir egzistavimo faktas būtų mįslių mįslė, stebuklas, paslaptis ir skandalas; tada nebegalėtume apsieti be „antgamtinių“ jėgų hipotezės. Tačiau situacija nėra beviltiška: esama patirties, iš kurios gali kilti ir galiausiai kyla žodžiai, išreiškiantys

grynąją visuotinybę. Mūsų hipotezė: tai *Niekio* patirtis, žinoma, ne tiesioginė, o netiesioginė, ne intuityvi, o ekstuityvi. *Visuotinybės intuicija kyla iš Niekio ekstuicijos*. Visi žodžiai, išreiškiantys grynąją visuotinybę, atsiranda ir egzistuoja kaip Niekio avatarai, kaip falsimuliakrai, kuriuose akivaizdžiai dominuoja Niekio falsifikacija, užgožianti Esmo (juslumo) simuliaciją. Todėl šiek tiek paprastindami ontotopinę situaciją, žodžius, išreiškiančius grynąją visuotinybę, galime vadinti Niekio falsifikatais, žinoma, ne akimirksniai neužmiršdami, kad šie falsifikatai gali atsirasti ir būti duoti tik todėl, kad Niekis užgrobia Esmą ir paverčia ją minimalaus juslinio intensyvumo duotimi, sutampančia su gryno žodžio jokybe ir jos minimaliu intensyvumu-plius, arba kvazijusliniu intensyvumu. Jei žmogui, kaip Niekio Sūnui, ekstuityviai neatsivertų Niekis, visuotinybė apskritai negalėtų atsirasti. Ir būtent loginiame mite pirmą kartą atsiranda pakankamai intensyvios Niekio ekstuicijos, neišvengiamai pereinančios į kalbą kristalizuojančių Niekį unikalių žodžių, anoniminių vardų – bevardžių vardų, nurodančių į tai, kas neduota jokioje įprastinėje čia-pasaulio ar kalbos patirtyje, pavidalu. Rašto akivaizdoje apsinuoginęs „esu?“, pereinantis į protozoidinį „Aš“, padėrusį Niekio akivaizdoje ir nuolat bloškiamą į Niekio siaubą, žaibiškai užkemša Niekio juodąją skylę tuo, kas pagaunama kaip visiška Niekio priešybė – žodžiu, tariamai nurodančiu į anapus jo esantį referentą, turintį Absoliuto, vadinasi, ir absoliučios būties ar net absoliučios tikrovės statusą. Niekio siaubas kompensuojamas „Aukščiausios Būties“, pavyzdžiui, „Dievo“ arba „Gėrio idėjos“, falsimuliakru, gryniausiu Niekio avataru, absoliučiai falsifikuojančiu patį Niekį. Niekis – štai tikrosios ir vienintelės visuotinybės įščios; visuotinybė gimsta iš Niekio ekstuici-

jos, sustiprėjančios tada, kai alfa-taškas persislenka į „esu?“ bangos keterą ir todėl sumažėja laukiniame mite dominuojantis (juslinis) intensyvumas-plius, atitinkamai sumažindamas ir (nihilistinį) intensyvumą-minus, ir bendrąjį Tikrovės intensyvumą. Juslinės Transcendencijos prarastis verčia tą prarastį kompensuoti antjusline, o kalbant visai tiksliai, kvazijusline transcendencija, grynąja kalba, galinčia įsteigti tik pseudotranscendenciją, bet išsaugojančią Transcendenciją tiek, kiek net abstrakčiausiuose žodžiuose vis dar išlieka juslumas, nors ir minimaliai intensyvus. Visuotinybė – tai paradigminis ir pats gryniausias Transcendencijos mašinų (religijos, metafizikos, „idealistinio“ meno, grožio) gaminys, falsimuliakras *par excellence*, radikaliausias falsimuliakras, n-ojo laipsnio falsimuliakras, Niekio avataras ir Niekio falsifikatas.

Dabar akivaizdu, kad bandydami įminti visuotinybės mįslę neteisūs nei indukcionistai, nei dedukcionistai. Bet gerokai įdomiau tai, kad savaip teisūs ir vieni, ir kiti. Dedukcionistai teisūs, visuotinybę siedami su *a priori*, kadangi vienintelis *a priori*, „duotas“ Niekio Sūnui, yra būtent Niekis, ekstuityviai pagaunamas iki bet kokios čia-pasaulio ir kalbos patirties. Štai kodėl galime performuluoti Locke'o ir Leibnizo tezę: „Nieko neduota intelekto, kas prieš tai nebūtų buvę duota juslėse, išskyrus... *Nieki*“. *Nieki* turime laikyti pamatiniu ir totaliniu *a priori*, be kurio būtų neįmanoma ne tik gryna visuotinybė ir su ja susijęs „aukštasis“ pažinimas ar mąstymas (metafizika, religija, mokslas), ne tik estetinė patirtis (menas), bet ir pati elementariausia juslinė pagava. Be Niekio *a priori* nebūtų įmanomas juslinis patyrimas, kaip juslinio objekto – daikto, individo, formos – pagava, nes viskas taptų absoliučia prezencija kaip kurmiui arba sliekui. Vadinasi, net atskirybės kaip

juslinės atskirybės pagava įmanoma tik Niekio *a priori* fone – kaip prezencijos ir aprezencijos žaismas ir kaip protozoidinės semiosensomos lygmenyje atsirandanti reprezentacija. Iš Niekio galiausiai gimsta ir visuotinybė, ir atskirybė, bet, žinoma, neabejotinas ontotopinis prioritetas priklauso pirmapradei visuotinybei, tam nihilistiniam *a priori*, kuris lemia ir dalinę visuotinybę, tradicinės metafizikos *bendrybę*, ir net pavienio juslinio daikto ar įvykio pagavą, kurioje būtinai dalyvauja visuotinybė, todėl, kalbant labai tiksliai, net radikaliausia juslinė atskirybė man atsiveria kaip juslinė sąvoka, kaip įniekinto, subendrinto, nihilistiškai suvirškinto juslumo arba jokybės krešulys. Šiaip ar taip, dedukcionistai teisūs nujausdami, kad visuotinybė kyla iš absoliutaus *a priori*, o ne iš juslinių duomenų „apibendrinimo“. „Viskas“, „Vienis“, „Būtis“, „Dvasia“, „Dievas“, „Siela“, „Idėja“, trumpai tariant, visos visuotinybę išreiškiančios *kategorijs*, modeliuojamos pagal Niekį kaip fundamentalią *A priori*. Dedukcionistai juolab teisūs nujausdami, kad ne visuotinybė atsiranda iš bendrybės, o visai priešingai – bendrybė, kaip juslinės duoties subendrinimas, iškart, be jokios indukcijos, pereinantį į juslinę sąvoką, bendrinį vardą (pavyzdžiui, žodį „medis“, „akmuo“, „karvė“, „paukštis“), galima tik todėl, kad nihilistinis Niekio *a priori* įniekina juslinę duotį ir vienu ypu ją paverčia kvazijusline bendrybe: ant mūsų akių visada uždėti Niekio akiniai. Dedukcionistai teisūs ir tuo, kad nujaučia, jog nesama jokios indukcijos kaip vadinamojo patyrimo duomenų sumavimo: bendrybė gimsta žaibiškai, o ne iš nuobodžios pasikartojančių įvykių eilės fiksavimo bei kombinatorikos. Negana to, dedukcionistams galima prikišti tik vieną dalyką: kad jie nepakankamai radikalūs, vis dar kaustomi indukcionistų prietaro ir neina iki

paties radikaliausio, o tiesą sakant, vienintelio tikro *A priori* – paties Niekio; jie vis dar hipostazuoja juslumą, tegul tik kaip žodžio, fonemos ar grafemos juslumą.

Bet, kita vertus, savaip teisūs indukcionistai, nes jie nujaučia, kad visuotinybė apskritai negali būti duota be juslinio substrato; ne, ji pririšta prie jokybinio žodžio (ar ženkle) kvazijuslumo. Niekis negali būti „patiriamas“ grynu, antjusliniu, pavidalu, todėl autentiškiausiai duotas būtent kaip visuotinybę žymintys juslumo krešuliai – fonemų ir grafemų ansambliai, tariami žodžiai arba – ir pirmiausia – brėžiniai, hieroglifai ar ideogramos. Atiduodami duoklę dedukcionistams, pasakykime, kad Niekio *a priori* anonimiškai dalyvauja jau laukiniame mite, laukinėje ir apskritai kasdienėje kalboje, sudarytoje iš žodžių, turinčių juslinį referentą, iš bendrybių. Nesama nė vieno žodžio, kuris netiesiogiai neišreikštų visuotinybės ir kuriame neglūdėtų visuotinybės *a priori*. Atiduodami duoklę indukcionistams pasakykime, kad net kraštutinėse loginio mito apraiškose, radikaliausiose abstrakcijose, dalyvauja juslumas, vadinasi, jos yra ir *a posteriori*.

Bet anksčiau iškeltą tezę galima apversti ir tarti: neteisūs nei dedukcionistai, nei indukcionistai, nes pirmieji norėtų pašalinti Esmą (juslumą), o antrieji – Niekį (antjuslumo *a priori*). Iš tikrųjų realioje ontotopinėje situacijoje nesama nei gryo *a priori*, nei gryo *a posteriori*. Visuotinybės, kaip falsifikuoto Niekio, avatarai nėra nei tik aprioriniai, nei tik aposterioriniai. Bet koks visuotinybės krešulys gyvena kaip apriorinis *a posteriori*, todėl, pavyzdžiui, Kanto kalbinė figūra „aprioriniai sintetiniai sprendimai“ turi šiek tiek prasmės, jeigu ją performuluosime taip: „aprioriniai aposterioriniai sprendimai“ – žodžiai, sakiniai, vaizdiniai, kategorijos ar principai. Ar-

ba, pavyzdžiui, realistų ir nominalistų ginčas, ar universalijos egzistuoja „iki“ daiktų ir nepriklausomai nuo jų, ar jos yra „tik“ vardai, kyla iš lemtingo nesusipratimo: pastangos antjuslumą visiškai izoliuoti nuo juslumo, Niekį – nuo Esmo. Jų dilema išsprendžiama labai paprastai: žinoma, universalijos yra „tik“ vardai, tačiau pirmiausia ir dažniausia tai Niekio vardai, todėl šitie vardai egzistuoja „iki“ daiktų ir nepriklausomai nuo jų. Per visuotinybės vardus Niekis pirmą kartą pasirodo maksimaliai grynu pavidalu ir net tampa savaip „suprantamas“, kadangi šiais pavidalais artikuliuojamas, suskaidomas ir individualizuojamas, o žmogui „suprantama“ tik tai, kas bent minimaliai individualizuota, tačiau mes turime tik vieną individualumo provaizdį – juslinius individus, realius arba virtualius daiktus, esinius. Būtent visuotinybės kristalai Niekį sutelkia į kvazijuslinio individualumo krešulius. Akivaizdu, kad tai galima padaryti tik kalba ir kalboje, ir ne bet kokia kalba, o būtent loginio mito kalba, kurios branduolį sudaro autoreferentiški žodžiai, kraštutinės abstrakcijos ir net *Žodis an sich*, *Logas*, kaip loginio mito epicentras. *Logas*, *Žodis an sich* – tai Niekio *a priori*, pasigrobęs Esmo fenomeno kaip juslumo telkinio *a posteriori*. „Viskas“ – tai maksimaliai falsifikuotas, individualizuotas, t. y. žodžiu-individu paverstas, Niekis. Šiaip ar taip, visuotinybė, kaip savarankiška ontotopinė sritis, negalėtų atsirasti, jei žmogus neturėtų „apriorinės“ Niekio ekstuicijos; bet ji negalėtų atsirasti, jei Niekio Sūnus neturėtų „aposteriorinės“ Esmo intuicijos. Šitaip loginiame mite atsiranda unikalus darinys, įkūnijantis visus iš Niekio ir Esmo diatopikos kylančius paradoksus: *visuotinis individas*, kurio mįslės niekaip negali įminti Aristotelis, – visa „Metafizika“ sukasi būtent apie paradoksalią visuotinio individo duotį ir struktū-

ra. Šitaip išryškėja dar vienas esminis dalykas, atskleidžiantis loginio mito paslaptį ir jo esminį skirtumą nuo laukinio mito: kad visuotinybė apskritai patektų į Niekio Sūnaus akiratį, vadinasi, kad ji būtų *duota* realiai kaip būtis, jėga ir galybė, ji turi būti *individualizuota*, sutelkta į paradigminį individą, sutampantį su paradigminiu *Žodžiu*, į vieną absoliutų centrą suspaudžiančiu visą Niekio ekstuciją, kvaziduotį ir nihilistinę galybę. O šitokia – ir tik šitokia – visuotinybė lemia tai, kad gali atsirasti pats loginis mitas, galiausiai sutelkiamas į paradigminį individą, *Žodžių Žodį*, *Žodį-Dievą*. Visuotinybės kaip visuotinio individo arba individualizuotos visuotinybės gimimas žymi akimirką, kai – ne taip, kaip laukiniame mite, kur sudievinamas ir sakralizuojamas Esmas, nežmogiškumas, juslumas, Esmo fenomenas, Transcendencija ir Tikrovė, – sudievinama grynoji kalba, pats Niekis, grynasis žmogiškumas, Niekio kvantas, Absoliuti Imanencija, vadinasi, sudievinamas naikinimas ir Niekio Sūnaus nihilizmas. Loginis mitas įteisina ir pašventina Niekio Sūnaus nihilizmą. Visuotinybės gimimas – tai nihilizmo pergalė, kai nihilizmas iš fakto, kristalizuoto laukiniame mite, paverčiamas *idealu*, priederme, metafizine norma. Loginis mitas pradeda aklo hominizmo tironijos eoną: laukinis hominizmas loginiame mite virsta panhominizmu, tačiau būtent kaip idealu, o ne kaip faktu.

Apytikriai galima tarti taip: visuotinybės gimimas pradeda virtualiojo – metafizinio, gnostinio, religinio ir estetinio – nihilizmo eoną. Tačiau nedera šio nihilizmo suprasti niviai – kaip sąmoningos, principinės, „teorinės“, pavyzdžiui, kinikų ar Gorgijo tipo sofistų, pozicijos. Kadangi visuotinybė atsiranda iš Niekio kaip savotiška jo emanacija, ji negali būti neutrali juslinio individualumo ir paties juslumo atžvilgiu. Visuotinybė esmingai ir lemtingai naikina juslinį daiktą ir įniekina

juslumą; tai Absoliučios Imanencijos antpuolis prieš Absoliučią Transcendenciją ir žmogaus antpuolis prieš nežmogiškumą. Nesama ir apskritai negali būti neutralios, kontempliatyvos, „teorinės“, ramios ir nekaltos visuotinybės. Niekio telkiamasis į individualų kvazijuslumo krešulį, vardą, jau yra virtualus kvazijuslumo naikinimas. Niekis gyvena tik naikindamas vien todėl, kad veržiasi į būtį, o būtimi gali tapti tik įniekindamas jusliškai artikuliuotą Esmą. Žinoma, visuotinybė gyvena tik varduose, tačiau šie vardai tampa naikinimo centrais, todėl nėra neutralūs vardai, „atspindintys“ tai, kas anapus jų. Visuotinybės vardinimas niekad nėra nekaltas, todėl jos vardai įsteigia savotišką antitikrovę ir antimateriją netgi tada, kai ji vadinama „aukščiausia tikrove“, „materija“ ar „juslumu“.

Bet svarbiausia štai kas: visuotinybė nelygi visuotinybei. Laukiniame ir kvaziloginiame mite visuotinybė apgaubia visą šio mito peizažą – nes kur Niekis, ten ir visuotinybė, – tačiau pati dar lieka išpliususi, išsklaidyta, nesutelkta: tokios visuotinybės provaizdžiu gali būti orientalų Dao, arba Dangus. Tai vis dar silpna, pasyvi, glebi, moteriška, tingi, snūduriuojanti visuotinybė. Ir tik tada, kai visuotinybė sutelkiama į begalinio tankio virtualųjį tašką, kai ji paverčiama absoliučiu individu, joje susikaupia milžiniška naikinimo energija, kuri atsipalaiduoja sprogus visuotiniam individui, o jis juk sprogs ta kiekvieną akimirką. Pats Didžiojo Sprogimo archetipas gali atsirasti tik tokioje kultūroje, kurios paradigminiu orientyru tampa singuliarus visuotinybės koncentratas – į absoliutų tašką suspaustas Niekis. Kas tai, jei ne virtualioji A-bomba, galiausiai virstanti realiu absoliutaus naikinimo singuliaru. Kaip tik tokią, branduolinę, visuotinybę ir gamina metafizika ir krikščionybė. Ir kaip tik tokios visuotinybės atsiradimo akimirką galima vadinti visuotinybės gimimu.

LITERATŪRA

1. Herakleitas. 1995. *Fragmentai*. Vilnius: Aidai.
2. Platonas. 1981. *Valstybė*. Vilnius: Mintis.
3. Аристотель. 1975. *Сочинение в четырех томах*. Т. 1. Москва: Мысль.

METAPHYSICS AND UNIVERSALITY

Arvydas Šliogeris

Summary

The article addresses a question that has been of major interest during the whole history of the European metaphysics: it is the question about the origin of universality. This article discusses two interpretive options of the traditional metaphysics that author describes as the deductive and inductive approaches to the origin of universality. According to the first approach, universality is derived from human sensual experiences and is equated with generalisation. According to the second approach, universality is an *a priori* granted to the human intellect. An author focus on

the weaknesses of both approaches and emphasizes a radical separation of universality and generality. The author suggests a hypothesis that the only origin and source of universality is a kind of absolute *a priori* – exceptionally human experience of Nothingness as a metaphysical givenness that the author denominates “extuition of Nothingness.” Universality is considered to be a unique human experience of Nothingness that is concentrated in words which have no sensual reference and therefore are peculiar words – categories, the names of Nothingness.

Įteikta 2004 03 24